

DE QUAN VILANOVA I LA GELTRÚ ERA UN EMPORI DEL VI

ALBERT VIRELLA I BLODA

Vilanova i la Geltrú

1.— ANTECEDENTS

Els antecedents remots, entre ells les cïtes d'Stràbon: "*l'oli-
vera, la vinya, la figuera i altres plantes semblants creixen abundo-
sament en les costes ibèriques del Mare Nostrum*" (II, 16), o de
Plini: "*les vinyes lacetanes, a Hispània, són famoses pel molt de
vi que produeixen, però els tarragonins, els de Líria i els baleà-
rics es comparen amb els millors d'Itàlia...*" (XIV, 71) no fan més
que confirmar la tradició d'un conreu multiseular de la vinya
als Països Catalans, tradició que es veu refrendada pels nombrosos
esments contractuals referents a vinyes que hom pot trobar en
la documentació del segle X relativa a tot el Gran Penedès.

Les primeres referències medievals diríem que són més
testimonials que quantitatives, però tot fa creure que la produc-

ció de vi seria forçosament limitada al consum propi i, tot el més, d'una petita rodalia. La manca real d'un comerç pel mal estat o inexistència de camins terrestres i la dificultat del transport per mar no fan creure en altra cosa. Els privilegis de càrrega i descàrrega de mercaderies concedits pel rei Pere III a les platges de Cubelles i Vilanova (4 agost 1340; Bib. Mus. Balaguer, perg. 596), Sitges (A.C.A. reg. 1124, fol. 46 v; 18 febrer 1346) i la Geltrú, aquest per part del rei Joan I (Bib. Mus. Balaguer, perg. 562; 3 març 1388), fan creure que els camins del comerç pel mar es van obrir pel segle XIV, quan ja era un fet la política expansionista de la Corona d'Aragó per la Mediterrània.

Que, aleshores, el conreu de la vinya ja tenia una certa importància a Vilanova ho demostra un manament de la reina Violant (10 setembre 1388) determinant que s'imposés la penyora de 500 sous barcelonins, amb confiscació dels fruits, als colliters que portessin les veremes als cups sense haver satisfet la quota que els corresponia com a contribució a les càrregues de la Universitat de Cubelles.

També es pot fer esment del guiatge concedit pel rei Pere, Conestable de Portugal, en data del 8 d'octubre de 1465, als homes de *Vilanova de la Gualtrú*, per a recollir i replegar les veremes que tinguessin en termes del castell de Sitges (A.C.A. intr. reg. 19, fol. 127). Remarquem la data tardana de la verema. Garí concreta millor: "En los siglos pasados no se vendimiaba hasta últimos de Septiembre y se prohibía casi todos los años a son de pregonero, (bajo pena de 25 libras en los años 1510 y 1679) el vendimiar antes de San Miguel (29 setembre) (J. A. Garí; *Descripción e Historia de la villa de Villanueva y Geltrú*, ed. 1963, p. 202). En l'ordre de les prohibicions cal també esmentar la formulada el 20 de juny de 1535, no deixant tenir a cada propietari més de dues parelles de bou, per a no fer mal a les vinyes (Coroleu, *Hist. de Villanueva y Geltrú*, p. 127).

2.— NAVEGANTS I COMERCIANTS

Les notícies de les darrerries del segle XVI ja són més concretes: el 31 de gener de 1579, Ferran de Toledo, Capità General del Principat de Catalunya, aprova els estatuts de la Confraria

de Sant Telm, Santa Clara i Sant Nicolau formada per "los patrons de naus e barcos e los marineros de Vilanova de Cubelles y de la Jultrú" (A.C.A. reg. 4709, fols. 3 a 7), seguida del privilegi concedit pel rei Felip II (d'Aragó) a la universitat de Cubelles, Vilanova i la Geltrú, *d'exportar cada any cent bótes de vi*, a fora de Catalunya, que fossin de la collita pròpia (5 juny 1599; Bib. Mus. Balaguer, pergs. 760 i 761). No era gran cosa: 485 hl. en les mesures d'ara, però era prou com per fer dir a Pere Gil, l'any 1600 (*Libre primer de la Historia Cathalana*, etc. Editat per J. Iglésies, p. 242): "...mai Cathaluña té necessitat de vi de altres províncias: lo qual no sols basta mes sobre per a Cathaluña; y així algunas vegades se traui vi de Cathaluña per a altres parts y províncias. Son los vins de Cathaluña comunment forts y molt bons... en Sitjas y Vilanova excellent Malvesia..."

Que la vinya havia pres increment i que produïa excedents prou grans com per a enviar *a dins i a fora del Principat* també ho confirma un document de l'arxiu parroquial de Cubelles, exhumat per Mn. J. Avinyó (*Historia de Cubelles*, p. 50), segons el qual, al produir-se la separació dels termes, l'any 1611, s'argüia que "el terreno por la parte de Villanueva es muy bueno y fértil, así como el llano como la montaña, pues *ésta se halla toda plantada de viña*". Sorgí, com és natural, la clàssica disputa entre pastors i colliters. Al Llibre d'Actes del Consell de la Universitat de Vilanova se'n dona fe, amb una determinació del 29 de febrer de 1680: "... que ninguna persona tant naturals com forasters no pugan fer pasturar ningun bestiar de bovina en pena de deu lliures. Oyda altra proposició que no pugen pasturar ningun bestiar de pel per lo districte de la dita vila en la mateixa pena". Els colliters triomfaven en tota regla; el 14 de setembre de 1704 la major part dels propietaris de Vilanova cedien els drets que tenien al pasturatge en terres de la Universitat (nota del notari Carles Cassany) i en la mateixa data processaven sumaríssimament a Francesc Llanusa, del mas de n'Escarrer, per haver intentat fer-se seva una part del Prat, obligant-lo, a més, a tornar el jonc que d'aquell lloc s'havia emportat (Llibre d'Actes). Ja veurem, més tard, la importància que tenien els joncs pel conreu de la vinya. I triomfaren, també, imposant mides proteccionistes: el 24 de març de 1689 els jurats de Vilanova acodaven "que ninguna persona pugui entrar vi negre, blanc hi aiguarent en pena de

25 lliures i la mercaderia perduda, fentne tres parts, una per l'acusador, altra per l'hospital i la tercera per los oficials que faran la execució" (Llibre d'actes). Malgrat tot, el nostre vi no gaudia d'un general apreci: "... el vino del Campo y Villanueva no es posible venderlo a la medida, porque al llegar el tiempo de calor, de ordinario acostumbra a picarse y a volverse agrio..." (Arx. Hist. Barcelona, Registro de deliberaciones, fols. 124-124, any 1681. Publicat per Carrera i Pujal, *Hist. Pol. y Econ. de Cataluña*, I, 590).

Remarquem, també, que la prohibició de l'any 1689 s'estenia a l'aiguarent, ço que hom interpreta com si ja hi hagués una certa fabricació de destil·lats en la Vilanova del segle XVII, potenciada als començaments del segle XVIII per la instal·lació de la "fassina" de Pau de Feu, personatge important que gaudia de certes i determinades franqueses: al "Llibre d'Actes", en data de 18 octubre 1708, llegim "Se ha resolt que així com a Pau de Feu se li donà perpetuament la franquesa de entrar vi per a la oficina i en atenció a que Dn. Francisco Bastero y Joan Puigorigue (= Puig Xoriguer) nos han escrit una carta en la qual nos demanen franquesa de entrar vi pera la officina den Feu, així que als Srs. nos ho han demanat que sels done lo permis de entrar vi y aiguardent foraster ab tal que no sia de fora regne y altres mercaderias dins la present vila y que a dits senyors sels torne resposta". La resposta consistí en donar una llicència per dos anys. Això passava en temps de la Guerra de Successió, quan s'estava sota l'obediència de l'Arxiduc Carles.

3.— LA NOVA PLANTA I ELS CADASTRES

Imposada la casa de Borbó pels resultats de la guerra de Successió, Felip V donà des de Madrid el prou conegut decret de "Nova Planta", el 16 de gener de 1716. Simultàniament hom tractà d'amidar les feixes de terra de cada propietari, discriminant-les segons els conreus, a l'efecte d'imposar una tributació proporcional a la riquesa de cadascú.

Embarcament de vins a ultramar, segle XIX - Diorama del Museu del Vi

Emili Giralt i Raventós, de Vilafranca del Penedès, analitzà les dades del primer cadastre, el de l'any 1717, publicant-los l'any 1950 en "*Actas y Comunicaciones de la 1.ª Asamblea Intercomarcal de Investigadores del Penedès i Conca d'Odena*" pp. 166-176.

Nosaltres hem treballat sobre les dades del Cadastre de l'any 1739, existents a l'Arxiu Municipal de Vilanova. Les parcel·les d'aquest Cadastre s'expressen en jornals de 45 canes en quadre, ço és 2025 canes quadrades i, en el seu conjunt, van donar-nos el resultat que segueix:

CADASTRE DE 1739 — Resum

Terme de Vilanova i la Geltrú

	Jornals	— Setzens	hectàrees
Horts	52	13,5	25,9
Vinya de 1. ^a	269	11	132,1
Vinya de 2. ^a	1794	8	878,7
Mallol (vinya novella)	52	14	25,8
Malvasia	11	13	5,8
Total vinya	2128	14	1042,4
Garrofers	84	7	41,3
Oliveres	196	5,5	96,1
Camp de 1. ^a	20	14	10,2
Camp de 2. ^a	172	12	84,6
Camp de 3. ^a	102	6	50,1
Total camp	296		144,9
Joncs	47	8	23,3
Erms	1911	15,5	936,2
Roques	716	8	350,8
Suma	5432	7	2660,0
No comptat	1409	3	689,0
Àrea total del terme (1950)	6841	10	3350,0
Nombre de cases de camp			91,0
Nombre de propietaris			607,0
Mitja per propietari	8	15	4,4
Nombre de peces de terra			2027,0
Mitja per peça	2	9	1,3

4.— COMPARACIÓ DE DADES

Per a posar en evidència l'evolució de l'agricultura vilanova-hina hem cregut convenient comparar les dades obtingudes de

l'esmentat cadastre de 1739 amb les ja conegudes de l'any 1717 i altres de posteriors (1851, 1950 i 1974).

	1717		1739		1851		1950		1974	
	ha		ha.		ha.		ha.		ha.	
Cereals	79,7	14,2	144,9	10,7	204,6	8,9	484,0	21,3	131,0	24,7
Vinya	441,1	79,1	1042,4	77,2	1724,0	75,0	661,0	29,2	285,0	53,7
Oliveres	28,3	5,0	96,2	7,1	21,5	0,9	26,0	1,2	--	--
Garrofers	--	--	41,3	3,1	297,0	12,9	801,0	35,2	32,0	6,0
Horts	9,7	1,7	25,9	1,9	52,0	2,3	295,0	13,0	83,0	15,6
Suma	561,8	100,0	1350,7	100,0	2300,1	100,0	2267,0	100,0	531,0	100,0
Erms i joncs	78,3		959,5		--	--	690,0		569,0	17,0
		15,1		39,1				23,5		
Muntanya	428,4		350,8				98,0			
Total	1068,1	31,9	2661,0	79,4	--	--	3055,0	91,2	1100,0	32,8
No comptat	2281,5	68,9	689,0	20,6	1049,9	31,3	295,0	8,8	2250,0	67,2
Total del terme	3350,0	100,0	3350,0	100,0	3350,0	100,0	3350,0	100,0	3350,0	100,0

Abans de fer cap comentari cal dir quelcom sobre la fiabilitat de les anteriors dades. Ja Emili Giralt, en presentar el Cadastre de 1717, manifestà que reputava inexactes les xifres absolutes "perquè la mesuració de les terres i la llur classificació foren fetes defectuosament". No hi ha dubte que les mides del Cadastre de 1739 donen unes superfícies de conreus molt superiors. Si abans no arribaven, entre tot, al 32 % de la *superfície actual del terme*, passats vint-i-dos anys ja quasi assoleixen un vuitanta per cent, que ja és un 90 per cent el 1950, retraient-se a l'època actual, a un valor molt proper al del primer Cadastre.

L'augment de quasi vuit-centes hectàrees de conreus cadastrats entre els anys 1717 i 1739 hem de considerar-lo degut a dos fets, un la major exactitud de les mides, l'altre a una intensificació dels conreus després del desastre del 1714.

La intensificació dels conreus continuà fins a la saturació, que, bo i mancant dades, podem situar-la vers l'any 1880, època en què estaria treballat més del 70 per cent del terme de Vilanova.

Havem subratllat *superfície actual del terme*, perquè les 3350 hectàrees que ara comptem serien algunes més abans del

1850, data en què es fixà el límit entre Cubelles i Vilanova. De fet, en el Cadastre de 1739 trobem una sèrie de peces de terra que ara estan en termes de Cubelles i de Cunit, totalitzant 121,44 ha. propietat de residents a Vilanova.

Pel que es refereix a la vinya hom veu que ha estat sempre el conreu dominant, però que, en l'actualitat, ocupa una *superfície censada* inferior a la de l'any 1717. El seu màxim, cap a l'any 1880, arribaria, sens dubte, a les 1800 ha. La caiguda ha estat molt pronunciada i costa de creure que ara, tot i l'abandonament del camp que pot constatar l'observador menys atent, ocupi, només, 285 hectàrees de superfície com havem llegit a la "*Memo-ria de la Gestión Municipal - Ejercicio de 1974*".

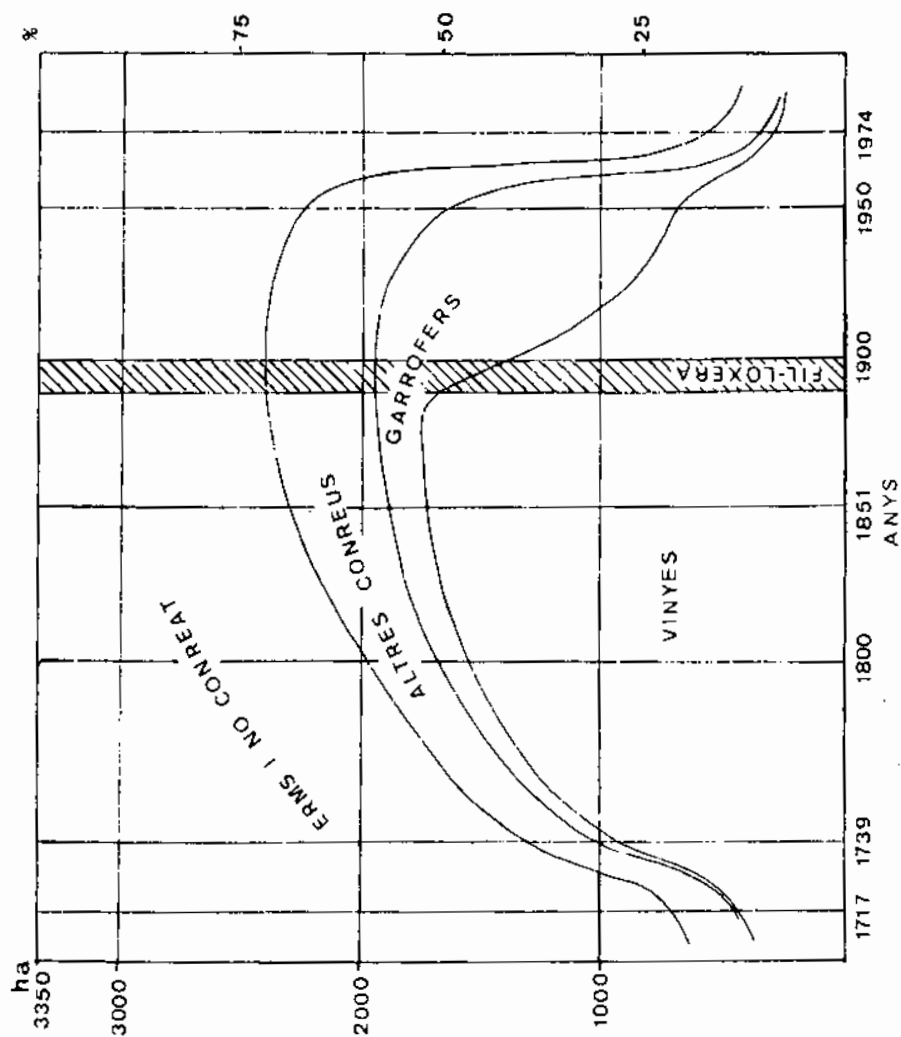
El conreu de grans, que arribà a les 484 ha. el 1950, per la sembradura d'antigues vinyes perdudes amb la fil·loxera, ha decaigut recentment, com han decaigut les oliveres, ja en minva al segle passat, i els garrofers, encara molt puixants el 1950 i quasi abandonats en menys de vint-i-cinc anys.

L'any 1950 també assenyalà el màxim progrés en les hortes i terrenys de mig regadiu. Eren els anys de la postguerra i de l'eufòria pel possible aprofitament de les aigües de l'embàs del Foix, expectativa avui, en bona part, fallida.

5.— L'EXTENSIÓ DE LES VINYES

Com que no es tractava d'un nou conreu, el que passà al terme de Vilanova i la Geltrú, com arreu del Gran Penedès, fou la conquesta de terrenys incults per a plantar-hi vinya, sobretot terrenys de muntanya, considerats abans com improductius. Francesc Papiol, en les respostes que va donar l'any 1790 al qüestionari del Reial Oïdor D. Francisco de Zamora, ens diu ben clarament com s'aconseguí això. (núm. 32) "El término del Pueblo es de calidad muy seca, como ya lo indica que en dilatada extensión no se encuentra fuente alguna, ni arroyo en que corra el agua, y sería enteramente estéril si la pura industria y trabajo de

Evolució agrària del terme de Vilanova i la Geltrú

los habitantes no lo hiciera fértil plantando viñas, olivos, algarrobos e higueras..." i, encara, al núm. 15 "no hay despoblado alguno, o lugar yermo más que aquel que, ni con toda la industria y trabajo posible puede reducirse a cultivo, por los vivos peñascos que tienen sus montes... ya que si alguna porción se encuentra que tenga tierra, se arrancan a viva costa las rocas y a fuerza de pólvora para plantarlo de viña..." Al "*Diccionario Geográfico Universal*", publicat a Barcelona el 1834 hom hi llegeix (vol. X, p. 735): "El terreno participa de monte y llano; es comúnmente tenaz, pues está cubierto de una piedra muy dura por encima, y hasta la profundidad de unos dos palmos, que se arranca con barrenos, quedando en lo interior muy flojo, en estado de plantarse fácilmente grandes viñedos..." Segons J. M.ª Freixa i Oliver. "En general, los terrenos destinados a la vid, se sometían durante cuatro años al cultivo de plantas fertilizantes como cereales, leguminosas y raíces alimenticias" (*Anales de Villanueva y Geltrú*, p. 205).

Tornant a Papiol (núm. 38), ens diu que la plantació de vinyes es feia "habriendo un hoyo de 4 palmos de largo, dos de ancho y unos dos y medio de hondo por cada cepa y se hecha un capazo regular de fiemo en cada hoyo..." Els fems eren tot un problema ja que, com s'ha dit, la viticultura gairebé proscriu a la ramaderia. La trashumància havia quedat reduïda a la mínima expressió, però no havia mort pas del tot. Ho diu Papiol (núm. 58): "...en invierno bajan algunos (ganados) de la montaña que compran las hierbas de algunas heredades, y logran por este medio hacer fiemo entrando en sus rediles...", però, calia cercar adobs per medis més expeditius: (núm. 45) "Válense también en la plantación de las viñas, para el ahorro del fiemo... de hacer en los mismos trozos en que deben plantarse unos hormigueros, y consiste en poner muchos foginos juntos, y después que se ha hecho bien quemar aquella tierra de que se cubren en abundancia, de modo que ni señal queda de las ramas, sarmientos y troncos que había, se hecha medio capazo en cada clavaró u hoyo de la cepa, y así medio capaza de fiemo basta para estercolarla..." Però l'adob vegetal de més consideració era el jonc del Prat, que ocupava ni més ni menys que 47,5 jornals, prop del Mas de l'Esquerrer. Era un producte molt apreciat i motiu de freqüents litigis i, per aquell temps, propietat comunal, venent-se el jonc als vinyaters interessats.

La distància entre els ceps era de set pams en quadre (1,36 m). ço que donaria una densitat de vinya de 2645 ceps per jornal. Notí's que en alguns termes els jornals de vinya es comptaven pel nombre de ceps: 1000 ceps, un jornal. A Vilanova havem trobat escriptures de venda, a l'arxiu de Pau Roig i Estradé, que abonen ambdues hipòtesis: El 18 d'agost de 1820 Maria Antònia Torrents i Gords, vda., vengué a J.A. Marquès, comerciant, una vinya amb 2500 ceps, plantats a set pams en quadre, a la partida del Bosc d'en Mata, confrontant a migdia amb el camí de Vilanoveta, pel preu de 1448 lliures, 6 sous i 8 diners; el 25 de gener de 1819 Coloma Boada i Serra, vda. de Lluc Boada vengué a Josep Anton Vidal i Pasqual, un jornal de vinya amb 958 ceps a la partida de la Torre d'en Nofre, antigament Mas Mossarro, contornant a ponent amb el camí que va als masos, pel preu de 1338 lliures i 17 sous. En el primer cas era una vinya en terreny pla, i terra millor que no pas la del segon cas, ja en els estreps de les muntanyes del Coll de Ferran. Podem creure, doncs, que la densitat de la plantació de ceps no era la mateixa en tots els terrenys i depenia, com en tostemps, de la qualitat del sòl.

Comentava Papiol (núm. 38) la molta cura que es tenia que les vinyes estessin netes de males herbes. A tal efecte es feien tres llaurades a l'any, una a l'hivern "dando los buenos labradores 7 carreras del arado, que llamamos *sochs* de una fila de cepas a la otra, y cava alrededor de cada cepa, y asimismo se cava el intermedio de las cepas que no cogió el arado. Después, entre Marzo y Abril se vuelve a arar y se dan 5 carreras, o *sochs*, después por el Mayo vuelven a ararse y se dan 6 carreras y cavan los intermedios de las cepas, que llamamos *esmajancar*, y entonces se rompen los cabos inútiles y que no tienen uvas, que llamamos *esporgar* las viñas, no se dexan más que de dos a tres cabos en cada cepa, y no más que dos nudos por cada uno". Al núm. 36: "Los instrumentos más comunes de que se valen para el trabajo del campo son de *Fessos* y azadones, aquellos para arrancar la tierra mezclada de las piedras y rocas, y estos para sacarla, los demás son comunes a todas partes".

6.— LA VEREMA

L' hora de la verema era la més esperada i celebrada per tothom que treballés a la vinya. Ja s'ha dit que les veremes, abans, eren quelcom més tardanes que no pas avui dia. Papiol diu: "vien a trabajar forasteros en abundancia por el tiempo de las vendimias, por no bastar los del pueblo a recogerlas" (núm.120) i, en justa compensació, alguns vilanovins "entendiéndose aun de los que tengan mulo", acabada la verema pujaven "a aquellos parages donde estan todavía con su refriega". (núm. 121). Més descriptiva és una saborosa carta, anònima, publicada al "*Diario de Villanueva*", per l'octubre de 1852, titulada: "Setiembre", de la que n'extractem: "Llegado el día 8 ya todos los cosecheros empiezan a recorrer sus posesiones y en seguida empieza la vendimia por estar ya la uva en madurez y sazón. Villanueva y algunos pueblos del litoral son seguramente los primeros donde se verifica la recolección de la uva, porque estando situados en una zona o faja bastante templada, el calor adelanta la elaboración del jugo azucarado, al paso que los pueblos situados más al norte tienen los frutos más atrasados, no verificando su vendimia hasta últimos de setiembre y octubre... En medio de una multitud de cien distintos pueblos, de una atmósfera pesada y repugnante; gritando unos por allá "qui'm llogue!", otros por acá "qui vol un trepitchedó", por una parte un asno que rebuzna, por otra parte cantan la *marcha de Riego*, estos tocan las castañetas, aquellos bailan y alborotan; de modo que esta mixta reunión de forasteros y patricios, de hombres y mujeres, de mulos y asnos; unos de la Conca de Tremp, otros de Tuxent, estos de Espluga de Francolí, aquellos de Torruella, y de otra infinidad de pueblos, cuya lista seria interminable, ofrece un cuadro verdaderamente sorprendente y difícil de describir. Pero esta multitud de forasteros proporciona seguramente ventajas positivas a Villanueva, por la facilidad con que se puede vendimiar en pocos días y a precios cómodos. Cuantas veces en un país como el nuestro, en que la campiña está cubierta de viñedos, a tener que valerse de las bestias y brazos de la población, además de costar un jornal un ojo de la cara, veríamos sin poderlo remediar pudrirse las uvas en las cepas! Pues bien, ahora, con el auxilio de brazos ajenos, no sucede así, porque lo fuerte de la recolección es cosa de ocho días; y no contentos algunos con la abundancia de cabalgaduras, adoptan

el arbitrio ventajoso de los carros, cuya costumbre va haciéndose general entre los cosecheros pudientes...” (El subratllat és nostre) Descriu, tot seguit, com era la verema anys enrera: “Hubieras visto sendas cuadrillas de naturales vendimiadores de ambos sexos, entrar en columna cerrada en la población al oscurecer, y abriendo la marcha un jefe de los mismos con su bocina, cuyos sones penetrantes ponian en movimiento a miles de personas, mientras que la cuadrilla entera rompía en cantos armoniosos, hasta llegar al punto de dispersión.” Ara bé, per darrera d’aquest pintoresquisme folklòric hi havia un problema social. La industrialització de Vilanova ocupava als antics jornalers —homes i dones— i “aunque vengan cien vendimias al año no pueden desentenderse de sus ocupaciones... Por esto las cuadrillas de bocina y canto se han convertido en bandadas de *sagarretas* que mal comidos y peor cuidados apenas tienen aliento para entonar sus canciones favoritas. ¡Pobres gentes! si vieras con que triste comida pasan las horas del día!”

7.— LA PRODUCCIÓ I ELS SEUS EXCEDENTS

La primera dada aproximada de la producció vinícola vilanovina ens la donà Papiol en les seves respostes de l’any 1790 (núm. 39). “... según los varios cómputos que se han hecho, pasan de 30,000 cargas las que se cogen al año”. Comptant la carga a 121,36 litres i tenint en compte l’arrodoniment de la dada, podríem dir que seria una producció de 36.000 hectòlitres. Admetent, per l’època unes 1400 ha. de vinya, la productivitat seria de 26 hl/ha., bastant alta, tal vegada. Possiblement en la producció de vi s’hi acumulaven les veremes que feien els colliters locals en els termes de la comarca (Ribes, Canyelles, Cubelles). Aquest descàrrec cal atribuir-lo a totes les produccions de què en tenim esment:

Anys	Producció: hl.
1790	36.000
1834	44.000
1890	36.000

1950	12.000
1967	28.000
1971	31.500
1972	31.000
1973	25.700
1974	14.000

La productivitat de la vinya, segons F.X. Puig i Rovira (*La Agricultura en Villanueva y Geltrú* (1965), p. 26) seria de 18 hl/ha, "superior a la media de España (12-13 hl/ha) pero inferior al de las zonas de cultivo intensivo del Panadés, que llega a 40-50 hl/ha". La productivitat mitjana de la terra, a la "província" de Barcelona seria també superior a la donada per F.X. Puig, és a dir:

1957	21 hl/ha
1958	30 hl/ha
1959	38 hl/ha
Mitja ponderada	30 hl/ha

El que sobresurt, en tot cas, és que la producció local, sobretot antany, quan la població de Vilanova i la Geltrú era molt inferior a la d'ara, proporcionava quantiosos excedents que calia destinar a l'exportació.

Però no anem a confondre causes i efectes. No foren els excedents la causa de les exportacions, sinó la possibilitat d'exportar vi, amb bon negoci, el motiu de l'expansió del conreu de la vinya i la creació dels excedents de vi. S'ha assenyalat el reglament del lliure comerç amb Amèrica de l'any 1778 com a punt de partida de les exportacions massives de vi i no val la pena contrariar aquest fet generalment admès. Direm, només, que a Vilanova i la Geltrú existia una mena d'entrenament comercial molt anterior que li va permetre aprofitar-se ventatjosament de les noves perspectives que es van obrir al comerç del vi. Malgrat i l'haver estat ja molt difoses les xifres donades per Laurent Lipp (*Guidedes Négotians— Montpellier, 1793*, pp. 216-217) les exportacions dels ports de la costa catalana, convertides en hectòlitres, val la pena donar-les:

Ports	Vins	Aiguardents
Reus (per Salou)	97.000	121.000
Vilanova i la Geltrú	43.000	30.000
Sant Salvador	24.000	7.000
Llançà	17.000	
Mataró	14.500	
La Selva	12.100	
Cadaqués	12.100	
Roses	12.100	
Sitges	6.300	

Al "*Diccionario Geográfico Universal*" publicat l'any 1834, llegim: "Su playa, habilitada para el cabotaje, facilita la exportación de 48.000 cargas (58.000 hl) de vino anuales y 15.200 de aguardiente (18.450 hl) de los sobrantes á esta villa y de las de Cubellas, Canyellas y Ribas." (p. 735)

D'altre *Diccionari*, el de Pascual Madoz, publicat el 1849, en treiem les dades que segueixen:

	1844		1845	
Exportacions en hl	Vins	Aiguardents	Vins	Aiguardents
Vilanova i la Geltrú	88.600	23.400	118.500	27.300
Sitges	31.100	60	35.000	—
Moviment de sortides	Baixells	Tones	Baixells	Tones
Vilanova i la Geltrú	684	10.729	838	20.862
Sitges	202	2753	227	4.890

Refs.: "*Diccionario Geográfico - Estadístico - Histórico*, XII, pp. 410, XVI, p. 425.

Fra Josep A. Garí i Siuñell, en "*Descripción e Historia de la Villa de Villanueva y Geltrú*", facilità dades de l'any de la seva publicació. Els pesos, en quintars, els convertim en hectòlitres, suposant que són quintars de tres per carga, ço és, de 40,45 litres cada u. Resulta:

Aiguardent	2.000 hl.
Vi blanc (a l'estranger)	485 hl.
Vi negre	132.500 hl.

A la pàg. 211 de la mateixa obra (Edició 1963), hom troba aquestes dades:

Anys	Pipes	Hectòlitres
1845	24.000	116.500
1857	50.000	242.700
1860	43.675	212.000

L'eufòria exportadora encara duraria uns anys, però no massa. S'havia arribat a màxims que difícilment tindrien repeticions i menys encara superacions. Vilanova i la Geltrú era un empori del vi. El diner corria a desdir i els optimistes li deien "l'Havana Xica"

8.- LA INFRAESTRUCTURA COMERCIAL

El manteniment d'un comerç grossista d'una importància com la descrita obligava a tenir muntada una infraestructura bastant complexa, de la qual en podríem destriar:

- 1 - Comunicacions per mar
- 2 - Comunicacions per terra
- 3 - Magatzems
- 4 - Dispositius per l'embarc i el desembarc
- 5 - Indústries auxiliars (destil·leries i boters)

Val a dir que aquesta destria no exclou l'acumulació de més d'una activitat en les mateixes mans, com tot seguit veurem.

8,1.- COMUNICACIONS PER MAR

Vicenç Carbonell, en "*La Marineria Vilanovina en el segle XVIII*", va donar una relació de seixanta mariners, propietaris segons el Cadastre de 1739, seguida de quinze pescadors (pp. 12 i 13).

Quan, per l'agost de 1756 el Consell de Castella declarà lliure la circulació per tot Espanya de blats, vins i aiguardents, al dir de Coroleu (op. cit., p. 337) "adquirió grande incremento el comercio marítimo y fueron a establecer pesquerias y salazones en Galicia —al llevar a aquella provincia vinos de esta comarca— algunos villanoveses de familias muy conocidas, entre las cuales podriamos citar los apellidos de Marqués, Inglada, Vadell, Miró y otros".

Papiol, el 1790, (núm. 99) ens explica: "Tiene este pueblo 34 embarcaciones de Tráfico, las 16 mayores llevan 5000 quintales (unes dues-centes tones); las 15 menores de 300 a 350 (12 a 14 t) y 30 barcos de pescar, que han de ser, a lo menos, de 50 quintales (2 t). Antes de haber estos barcos grandes, habia más de menor porte, dichos *llondros*, con que se iba a Cádiz, Génova, Sardeña, etc., pero con el paso que trasladó todo el comercio a la América, han crecido los buques y disminuido el número de ellos. Los menores, por lo común, se han fabricado en esta misma playa, de madera del Panadés; los mayores, por la dificultad de botarlos al mar, regularmente no se fabrican aquí, pero su tripulación es toda del país". Continúa, al núm. 100: "Las embarcaciones mayores de que se ha hablado en el número que antecede van regularmente a America, y alguna tal cual a la Rusia, estas van a cuenta de los vecinos de la Villa. Las menores que ordinariamente hacen el tráfico del Campo de Tarragona a Barcelona, y comunmente no pasan de Valencia, acostumbran ir de cuenta de los mismos interesados en el barco, o a los fletes".

Una de les cases que feia el comerç amb Rússia era la companyia "Fuster i Cabanyes". Ja l'any 1791 tenia un despatx obert a Sant Petersburg, al càrrec d'un vilanoví de cognom Escardó. Un dels socis, Joan Creus i Gassó, referia uns anys més tard (1832). "Lo vi blanch que enviavem a Russia en altre temps era vi xarel·lo, mes que macabeu, perque de xarel·lo son los mes dels ceps de les vinyes, barrejats amb un o altre de macabeu", i, més avall, "Las guerras napoleónicas y la emigración de los villanoveses a la isla de Cuba interrumpieron la corriente de negocios con el Norte de Europa y crearon los tan importantes que con dicha isla hemos conocido los que al presente vivimos" ("*Diario de Villanueva*" del 35 maig 1895). La mateixa casa Cabanyes

temptà els negocis amb les Amèriques, amb poca sort; la captura d'un bergantí, el "Dichoso"; pels anglesos, l'any 1804, de tornada de Buenos Aires i Montevideu, la mort del cap de casa Llorenç de Cabanyes i Fuster i la seva successió en Josep Anton de Cabanyes i Ballester, home amargat, desconfiat i desarrelat i sense amistats a Vilanova, no propiciaren la prosperitat de la casa tan florent a la darrera dècada del segle XVIII. El 1842 es va desfer dels magatzems que tenia a la platja de Sant Salvador (el Vendrell) i el 1844 va vendre's els magatzems de la platja de Vilanova a Joan Samà i Martí.

Els Samà mereixerien capítol a part en la navegació i comerç vilanovins. Els germans Samà treballaven de comú acord, el gran, Salvador, a l'Havana i Joan, set anys més jove, a Vilanova. El darrer, aplegava els vins que el primer rebia i comercialitzava a les Antilles. Una important companyia de navegació pròpia feia el transport dels vins, i *de tot el que es presentava*, si podia donar guany. Jordi Maluquer de Motes (*Industrialització i ruptura social: "La burgesia catalana i l'esclavitud colonial"*), anomena els comerciants Josep Baró i Blanxart, de Blanes, Roc Francesc Llopart, Salvador Samà i Francesc Martí i Torrents entre els molts que es van dedicar al tràfec negrer "el més lucratiu de tots els lucratius negocis que hom podia emprendre a Cuba" (p. 109). Al "*Diario de Villanueva*" del 3 de Maig de 1896, Josep Guasch escrivia: "Villanueva, en el periodo de 1850 a 1866 estaba prosperando y creciendo a pasos agigantados, la industria vivia sola, la agricultura era la riqueza del país y el comercio la vida de los villanoveses... en aquel entonces habia en nuestra villa comerciantes de reputada nombradia, como los Sres. Samá, Raldiris, Font y Riudor, Socias, Buenaventura Roig, Arrufat y otros, que arriesgaban un inmenso capital exportando vinos y licores a la Gran Antilla" Emerencià Roig ("*La Marina Catalana del vuitcents*", pp. 97-99) ens diu que totes les cases comercials propietàries de velers que feien la carrera d'Amèrica, gaudien d'un crèdit excel·lent i tenien les oficines centrals a Barcelona. Entre les cases navilières domiciliades a Barcelona des de l'any 1860 al 1900 s'esmenten les firmes Garriga i Raldiris, Salvador Samà i Font i Riudor, que sabem d'arrels vilanovines.

8.2.- COMUNICACIONS PER TERRA

Al Cadastre de 1739 trobem nombroses referències a *camins i carrerades*. Només hi veiem el qualificatiu de *camí reial* als que sortien de la porta de Sant Joan cap a Cubelles i Tarragona o del portal de Sitges, cap a Vilanoveta i Sitges. Altres camins importants pel tràfec agrícola eren els camins de Ribes, de Vilafranca (nou i vell) i de l'Arboç. També hi havia el *camí molinant*, que era com un camí de circumvalació que seguia, en gran part, un antic camí medieval de Cervelló a Ofeseta, Ribes i Cubelles, passant pel terme però no per la població de Vilanova. Es pot dir que tots els camins eren prou dolents, però com que, fins a èpoques bastant recents, els transports es feien més a bast que no pas amb carros, els soferts animals i els no menys soferts traginers passaven per camins de ferradura de dificultós pas, inconcebibles per a la gent d'ara.

El camí —o camins— de Vilafranca, així com el de Ribes, eren els de major importància per al comerç del vi. El *camí vell* sortia de la plaça de la creu de Vilanova (avui de Capdecreu) i es dirigia per la Plana al Mas de l'Artís, deixant el terme de Vilanova per les muntanyes del Mas de la Fam. Aquest camí ja estava en desús al començament del segle XVII. Pel Cadastre sabem que, aleshores, el camí de Vilafranca passava, més o menys, per entremig de dues grans peces de terra anomenades "Muntanya de la Vila", i que eren del comú de Vilanova, amidant 85 jornals a llevant i 90 jornals a ponent del camí, en total 175 jornals de roques i erms (unes 86 ha) que confrontaven, a tramuntana, amb el terme de Canyelles, el Pla de Jorba i el terme de Ribes. El camí nou de Vilafranca, doncs, seguia, més o menys, el trajecte de l'actual pujada de Canyelles. Anant per avall passava per una pedrera (a mà esquerra), el Coll de Ferran i creuava el camí molinant, on es dividia en dos, un, dit *camí del molí de Vent*, que s'ajustava bastant a l'actual carretera i altre, dit camí de Vilafranca, que en el seu darrer tros seguia el *torrent dit de les Fembres*, o del Llimonet, desviant-se pel camí de la Masia d'en Frederic. En tot cas, aquest camí, destruït per una erosió progressiva sabem que quedà definitivament obstruït l'any 1912, o sia molts anys després d'abandonar-se pel millor estat del camí del "Molí de Vent".

Segons Caresmar, citat per Carrera i Pujal (op. cit., IV, p. 362 i p. 403) la carretera de Vilafranca a Vilanova es va inaugurar l'any 1759, però ja sabem que vint anys abans ja hi havia un camí que, segurament, es va eixamplar per a deixar passar millor els carros que baixaven amb fusta del Penedès, per als mestres d'aixa de Vilanova i de Sitges. El 1772 el corregidor de Vilafranca es lamentava del "mal estado de la carretera que llegaba a Villanueva, la cual pasaba por pueblos pequeños que carecian de medios" (Carrera i Pujal, op. cit., IV., p. 362). L'any 1882, els de Vilanova van arranjar-la en tota la part que corresponia al seu terme, deixant-la amb 32 pams (6,22m) d'amplada "pero como los demás no siguieron, está como antes"... "la falta de caudales, de unión o política en componerla, junto con el contínuo carreteo, la tienen casi arruinada e intransitable, siendo asi que es de la mayor utilidad para todo el pais, tanto por el transporte de los aguardientes, maderas, etc., como después para llevarse la propia de castaño para la construcción de sus cubas que nos viene por la mar, como de los algarrobos, pescas saladas y demás géneros que después se distribuyen por todo el distrito" (Papiol, op. cit. núm. 9).

A l'Arxiu Municipal de Vilanova, Freixa i Oliver hi trobà una nota segons la qual el 1797 es demanà la construcció d'una carretera de Vilanova a Vilafranca i Igualada, essent els capdavanters de l'empresa, Manuel Barba, de Vilafranca, i el Consell de Comerciants de Vilanova, representat per Josep O'Sullivan (de la fàbrica d'Indianes) i Ceferí Ferret. Quelcom es devia fer, però les incidències de les guerres napoleòniques devien contribuir més aviat a malmetre aquella carretera. Josep A. de Cabanyes, en unes memòries manuscrites, ens diu que pels anys 1808-1812 "la carretera de Vilafranca era casi intransitable". Al "*Diccionario*" de l'any 1834 hi llegim que ja estava de nou reconstruïda, ja que si, abans, era "solo transitable...por pesados carros que, con dificultad, transportaban los vinos y aguardientes de los pueblos inmediatos destinados al embarque, se ve en el dia renovada en términos de correr por ella la diligencia..." (V.p. 736). L'any 1843 es va rectificar, en alguns llocs, el traçat d'aquella carretera i el 1844 es va obrir al trànsit el brançal de Canyelles a Ribes i Sitges. El 1853 es va aprovar i executar un pla de rectificació parcial, intensificant-se el pas de càrrega i diligències. El trans-

port per carretera assolí unes cotes màximes, però no tardaria en venir la seva decadència, degut a la innovació que representaren els ferrocarrils: l'any 1865 a Vilafranca i el 1881 a Vilanova marcaren dates crucials per al posterior desenllaç del comerç d'exportació de vins per la platja vilanovina.

8.3.— MAGATZEMS I MAGATZEMISTES

El que avui en diem magatzems, als segles XVII i XVIII se'n deien botigues i era d'ús corrent el verb *embotigar* (ço és, emmagatzemar). Al cadastre de 1739 hom hi troba:

	1. ^a qualitat	2. ^a qualitat	3. ^a qualitat	Suma
Botigues de mar	4	48		52
Cellers	6	23	43	72
Oficines o fàbriques d'aiguardent				10

Amb el temps les botigues de mar es van anar engrandint i canviant d'amos, fins que un reduït nombre de grans comerciants quasi bé agabellà tot el negoci. Ells eren els que compraven i venien els vins de la comarca, fixaven els preus i, en definitiva, els que mai no hi volien perdre. També eren els que, directament o indirectament, influïen més en l'actuació de les autoritats municipals.

Així, l'any 1781, (*) "por el Bayle, Regidores, Diputados y Síndicos de Vilanova y Geltrú Corregimiento de Tarragona, se dió Memorial en que exponiendo que sin embargo de ser el vino que se cogia en su territorio su única cosecha y de tan buena calidad, como que con solo el nombre y buena fe de ser vino del Pais de Vilanova, sin probarle se despachava, havia llegado ahora á tal extremo su abandono que no se compraba, y aun prevenian los Mercaderes a sus Correspondientes que no lo tomen de la cosecha de Vilanova con motivo que aun no llegavan á su destino las embarcaciones que lo havian cargado que el vino se havia buuelto agrio, lo que dimanava de que los compradores le mezclavan á veces con dos tercios ó la mitad de vino del Panadés, y aun de más adentro del Principado, que regularmente solo servia para

El Rey de España.

SEILLO CUARTO, VEINTE
Y CINCO, AÑO DE MIL
Y OCHOCIENTOS OCHENTA Y
UNO.

Diego de Soto y Quintan,
Baron de Sexrubi, Dueño Jurisdiccional del Lugar y Ter-
mino de Canalda, Es^o no Principal y de Gobierno de la R^{ta}.
Audiencia del Principado de Cataluña, y como tal Secre-
tario del R^{to}. Acuerdo de ella que reside en la Ciudad
de Barcelona &c.

Certifico: Que por el Libro de Expedientes del año de
Mil setecientos ochenta y uno que para en la
Secretaría de mi cargo y al folio quatro cientos
veinte y dos consta, que por el Bayle, Regidores,
Diputados y Sindico de Vilanova y Geltrú Corre-
jimiento de Tarragona se dió Memorial en que
exponiendo que sin embargo se sea el vino que se
cogia en su Territorio, su unica cosecha y de
tan buena calidad, como que con solo el nombre
y buena fé se sea vino del País de Vilanova, sin
probable se despachava, havia llegado a hora á tal
extremo su abandono que no se compraba, y aun pre-
venian los Mercaderes á sus Correspondientes que no
lo tomen de la Cosecha de Vilanova con motivo de

que aun no llegavan á su destino las Embarcaciones
 que lo havian cargado que el vino se havia buuelto
 agrio, lo que dimanava de que los Compradores le
 mezclavan á veces con dos tercios ó la mitad de vino
 del Países, y aun de mas adentro del Principado
 que regularmente solo servia para quemar por
 aguardiente, y lo que era mas de estrañar que
 ayudavan á este fraude los mismos Particulares
 de Milanova que en tiempo de la Cosecha introducian
 vinos forasteros vendiendolos por fruto del País,
 cuyo absurdo no dexaria ya de experimentarse el
 antiguo Gobierno de la Villa quando por Ley in-
 violable prescribió que ninguno de bona ó diez
 libras y perdida del vino pudiese entrarle en cas-
 tizo por pretexto alguno en ella; Suplicó que en
 atención de ser el unico remedio el que á mas
 de renovarse la antigua Ley por publico Pregon,
 se privare absolutamente introducirse vino foras-
 tizo en dicha Villa, y embarcarse en la Playa
 de ella mar del que produzia el País y de los lu-
 gares de Ribas, Cubellau y Guñellau que son
 de igual bondad, se diesen las providencias con-
 venientes en el asunto: Y que á dicho Memorial
 se puso el Decreto que sigue; Barcelona
 ocho de Octubre de mil setecientos ochenta

y uno. Executese como lo pide el título anterior
 Suplicante imponiendo la pena de diez libras á los
 Conzaventores. Así lo resolvió Su Ex^{ca} y R^{ta} Au-
 exdo = de Torrente Regente. Y para que conste á
 pedim^{to} de D^o Fran^{co} de Papiól doy la presente fir-
 mada de mi mano y sellada con el Sello R^{ta} que
 está á mi cargo. En Barcelona á Treinta y uno
 de Mayo de mil setecientos ochenta y dos.

El Señor de Sinahi

quemar por aguardiente, y lo que era más de extrañar que ayudaban á este fraude los mismos Particulares de Vilanova que en tiempo de la cosecha introducian vinos forasteros vendiéndolos por fruto del País..." Els vilanovins volgueren, aleshores, ressuscitar l'antic proteccionisme, ja esmentat, de l'any 1689, impeding la introducció de vi foraster, a no ser que fos de Ribes, Cubelles i Canyelles, ço que els fou confirmat per la Reial Audiència. El primer queixós fou el vilanoví Francesc de Papiol, senyor i gran propietari de Jafra, el qual feu bellugar a la gent d'Olivella, fent-los jurar i perjurar que *la parròquia d'Olivella i Jafra mai no havia estat tinguda com si fos del Penedès*, que els vins del seu terme eren de millor qualitat que els de Viladellops i Penedès i tan bons com els de Canyelles, que més de cent propietaris de Ribes tenien vinyes al terme d'Olivella i, quan la collita, venien el vi o les veremes a Vilanova o Sitges per al seu embarc i que des de temps immemorial s'havia concedit als amos d'aquests vins llicència per a embarcar-los a la platja de Vilanova. (Arx. parr. d'Olivella) Finalment, un Reial Acord de 17 de juliol de 1782 aconseguí la validesa dels testimonis aportats per la gent d'Olivella.

Però el negoci no té escrúpols i és de creure que les barreges seguirien fent-se, sobretot quan la demanadissa de vi fou tan gran que no n'hi havia pas prou amb la irregular producció del terme de Vilanova i la seva comarca. Així ho manifesta Freixa i Olivar en els seus "*Anales*" p. 132, on parla de "los abusos provenientes de querer vender muy barato sin dejar de ganar... Los cosecheros en sus lamentaciones hacian responsables de la situación a los grandes comerciantes... los cuales adulteraban el vino introduciendo mezclas a base de vinos de Aragón que proporcionaban un menor coste..." i, encara, més enllà (op. cit., p. 205) hi afegeix: "la sofisticación y *bautizo* de los caldos... el egoismo excesivo de los comerciantes..." entre les causes que s'oposaren al desenvolupament i prosperitat de la viticultura. En una paraula, magatzems i magatzemistes, constituïen una part indispensable de la infraestructura vitivinícola, però a l'hora de les responsabilitats de l'inevitable colapse, bona part els pertocà carregar.

8.4.— EMBARCAMENT I DESEMBARCAMENT

La manca d'un port, natural o artificial, amb molls o carregadors que facilitessin les operacions de càrrega i descàrrega de les embarcacions era cosa que es feia sentir d'antic. Entre les respostes de Papiol, la núm. 9 s'hi refereix cantant les excel·lències de l'abrigall proporcionat per les roques de Sant Cristòfol, lloc on, en aquell temps hi entrava "muy á menudo el mar casi naturalmente y donde sin coste mayor se haria un famoso puerto, que como se hizieran algunos reparos para la entrada, quedaria resguardado de todos los vientos y tan capaz como se quisiera, por la honda llanura que proporciona la misma naturaleza; es tanto que, dícese, un famoso comerciante dicho Feu (de quien fué lo que es en el día la fábrica de indianas y aguardientes) ofreció hazerle a sus costas, como se le cediesen los derechos por algunos años..." Naturalment, no passà del projecte. Els Feu, que sembla que eren de Mataró, van establir-se a Vilanova a les darreries del segle XVII, quan el comerç de vins ja començava a tenir certa importància, però els avatars de la guerra de Successió van abatre el seu poderiu econòmic.

Començant per l'any 1802, en què el Comandant de Maria de la Vila D. Diego de Coca y Burgos creia absolutament indispensable "dos pequeños embarcaderos... en San Cristoval y en San Gervasio", fins a l'any 1873 en què l'infadigable Cristòfol Raventos i Soler elaborà una "*Memoria*" justificativa de la necessitat d'un port que serví de base per a constituir el 1874 la societat anònima "Puerto de Villanueva y Geltrú", per l'empresa Magí de Grau i C^a, que es pot dir que no passà un sol any en què no es parlés de molls, d'embarcadors o de fonejadors, sense que els projectes arribessin mai a cap fase resolutive.

Així doncs, durant tot el temps en què la platja de Vilanova fou un empori del vi, les operacions d'embarc i desembarc es feien d'una faisó tan primitiva com arriscada, i sota la tutela exclusiva del poderós "Gremi de Marejants", dissolt l'any 1864. Hom només s'explica l'afluència de vaixells a la nostra platja perquè, aleshores, tampoc eren massa segurs els ports de Barcelona o de Tarragona, i també perquè, tot i tenint en compte la morositat de la càrrega i del transport per terra, sortia més a compte embar-

Reproducció d'un gravat al box d'Enric C. Ricart.

car el vi per Vilanova que no pas per altres ports millor acondicionats.

8.5.— INDÚSTRIES AUXILIARS

Les indústries auxiliars de la viticultura com la boteria i la fabricació d'aiguardents comptaven amb una llarga tradició que es remuntava, almenys, al segle XVII. Al cadastre de l'any 1739, a més de les deu "facines" d'aiguardent ja consignades hi havia sis boters propietaris de terra. Molts més serien els no acensats com a propietaris, perquè aviat el Gremi de boters es revelà com un estament poderós i influent, ja que a l'any 1769, amb el de Reus, contribuï a formular unes ordenances que, aprovades per la superioritat, van vigorar a tota la costa catalana a partir de l'any 1770 (Carrera i Pujal, op. cit., III, p. 326). Papiol en les seves "Respostes" de l'any 1790 (núm. 6) donava una pintoresca i animada visió de la platja vilanovina "donde hay las grandes fábricas de Cuberos, que ponen más de 200 cubas diariamente, al agua, varios espaciosos almacenes para repuestos de vinos y demás licores, fábricas de Aguardientes, de Jabón, casas de los Cuberos, de recreación de los Comerciantes, cabañas de los pescadores, etc., de modo que casi hacen una nueva población..." Dues-centes bótes per dia, segons la productivitat de l'època, representen el treball d'uns tres-cents boters. L'any 1875 els boters eren 400 i el 1881, quan la inauguració del ferrocarril, s'hi comptaven uns sis-cents oficials boters, distribuïts en nombroses botigues de molt diversa importància. Algunes eren autèntiques fàbriques de bótes, com a cal Samà o a cal Raldiris, on treballaven dotzenes de boters. A l'Exposició Regional vilanovina de l'any 1882, van participar-hi els boters locals Cristòfol Marrugat, Ramon Yll, Joan Coll, Samà i C^a i Joan Batista Simeon.

Remarquem que les cases Samà i C^a i Joan Batista Simeon figuraven, també, com a productors i expositors del seus vins a l'esmentada exposició.

La inter-relació de les infraestructures, com és natural,

venia de lluny. Rahola en *"Comercio de Cataluña con América en el siglo XVIII"*, p. 157, anotava el fet que les cases exportadores carregaven "muchas pipas, medias pipas y barriles vacios a varias partes de la Península... pues era mucha la fama de los cuberos en la perfecta construcción y solidez de sus cascos. La mayoría de los cuberos comerciaban con América y eran varios los patrones que hacían este tráfico con barcos propios, constituyendo compañías en que se interesaban personas de la villa..."

El joiós repicar dels boters anà esllanguint-se a mida que dequeia el comerç de vins a la platja. Una a una anaven tancant les botigues i la manca de treball provocà un evident malestar social. En 1896 es manifestaven clamorosament 300 boters en atur, però la situació no tenia remei i, a fins de segle, només es mantenien obertes unes comptadíssimes botigues de botam, com a trist testimoni d'un esplendorós passat.

9.— ELS ENEMICS DE LA VITICULTURA

Sorprèn com Vilanova fou durant dos segles l'autèntic empori del vi del Penedès quan eren tants i tan poderosos els enemics que s'oposaven al progrés de la viticultura, d'una part, factors naturals, com el clima i les plagues del camp. D'altra, factors creats per l'home, com les guerres, revolucions, l'emancipació colonial i el progrés tecnològic que capgirà els transports tant per terra —implantació dels ferrocarrils— com per mar —postergació de la vela a favor de la navegació a vapor— de manera que tot concorria en tancar un cicle d'esplendor que, a les darreries del segle, ja havia donat tot el que podia donar de si.

Les plagues clàssiques eren l'eruga, la llagosta i els cargols, a part d'algunes malures d'etiologia quelcom confusa i de tractament tan ingenu com propi de la idiosincràsia de l'oligarquia local. L'any 1687 es presentà la plaga de la llagosta i veient els vilanovins que sortint al camp fent una batuda per a matar-la i cremar-la no obtenien cap resultat, convocaren el Consell General,

van posar tres rodolins amb el nom d'un Sant cada un, i per sort es va aclamar al benaventurat Sant Antoni de Pàdua com a sant protector, i al dir de Papiol (núm. 124), "se vió como a bandadas iban a sumergirse en el mar".

L'any 1734 es va presentar l'eruga (creiem que es tractava de la larva de la papallona esfíngida *Celerio lineata*) "que se apoderaba de las viñas hechándoles a perder la principal cosecha del vino", així és que es va triar un altre Sant; aquesta vegada fou Sant Gregori, encarregat de *matar la cuca*, de manera que, si tornem a Papiol se'ns assegura que els seus "beneficos influxos experimentamos aún hoy día, siendo así que varios pueblos vecinos se ven bastante molestados por esa plaga".

Pel cargol, també acudint a Papiol, es va adoptar una forma d'extermini més directa i utilitària, el collir-los un a un "siendo muy costosa esta operación", cercant-ne l'adequada compensació comercial: "se envían a la Capital y otras partes por mucho regalo, y hasta la Corte misma..."

La intersecció de la Mare de Déu de les Neus com a conseqüència d'una pedregada que el 5 d'agost de 1780 "se nos llevó enteramente la cosecha" (Papiol, núm. 124) no evità les pedregades dels anys 1815, 1828 i 1842 (Garí, 2.ª edició, pp. 199) ni moltes altres de posteriors, com la que vam presenciar el 6 d'agost de 1944.

La *malura vella* o *oidium* va venir d'Amèrica. Va presentar-se al terme de Vilanova, causant grans estralls, pels anys 1854-1860, i ocasionà grans pèrdues en les collites. Curiosament, els pagesos de Ribes, el 1855, donaven la culpa de la malura al carbó que portava el fum sortit de les xemeneies de les fàbriques de Vilanova. Com es pot veure, això de la contaminació, ja és més que centenari! L'any 1857 els pagesos feien servei de vigilància per a evitar el furt del poc vi que quedava a les vinyes extenuades per la malura. Per acabar-ho d'adobar el 23 d'agost descarregà una gran tempesta de llamps, trons i una ventada que arrencà arbres de soca i arrel i, per torna, es presentà una gran pedregada a la part de muntanya, de manera que a Canyelles de les vinyes no es quedaren ni els pàmpols. A les primeries d'octubre es comen-

çava a arrencar la vinya que l'oidium havia deixat improductiva. L'ensoframent de les vinyes va pal·liar la greu situació.

També d'Amèrica va venir la *malura nova*, o *míldiu* (anglès: mildew), entrada a Europa el 1878 i identificada a la comarca des de l'any 1883. Sortosament, per aquesta plaga, l'experiència francesa serví de molt i així veiem com l'any 1886 la delegació local de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre ja donava instruccions sobre la preparació o aplicació del "caldo bordelès", a base de sulfat de coure i calç.

Mancava que fes aparició la tercera de les plagues d'Amèrica: la *fil-loxera*, però aquesta bé mereix un paràgraf a part.

9.1.— LA FIL-LOXERA

La fil-loxera no es tractava d'un fong com eren les dues anteriors malures, sinó d'un insecte afí als pugons, de complicat cicle biològic. Descobert per primera vegada a França, l'any 1868, aviat delmà les vinyes d'aquell país, el qual per uns anys, es convertí en el principal importador de vins del nostre país. Hom diu que la plantació de vinyes al Penedès, a la vista del negoci, s'incrementà a desdir. No a Vilanova, on ja estaven plantats de vinya tots els terrenys aprofitables i alguns que ni aprofitar-se podien. A Portugal es descobrí el 1872, però es veu que almenys feia deu anys que s'havia produït la invasió. Res no feia pensar que les vinyes espanyoles es lliuessin d'una malvestat que ens amenaçava per dues fronteres, de manera que aviat es cridà l'alerta per part d'alguns agrònoms realistes. Fèlix Solà i Marsal, l'any 1882, ja pretenia organitzar l'establiment de planters de vinya americana i la delegació local de l'I.A.C.S.I. l'any 1883, denunciava l'haver entrat la fil.loxera al Principat i donava instruccions per a combatre-la. El 1887 es localitzava a Vilanova, però no en vinyes, sinó en unes plantes de jardí, vingudes de Barcelona, que foren immediatament cremades. Teodor Creus i Josep A. Benach formaven part de la "Comissió Provincial de Defensa contra la fil.loxera" i visitaven les vinyes afectades del pla de Barcelona i constituïen

a Vilanova un "Sindicat de defensa contra la Fil·loxera". Malgrat tot, l'any 1889 la plaga havia fet aparició a Avinyonet, Olesa de Bonesvalls i Ribes. L'any 1890 es pot dir que ja tots els termes del Penedès estaven poc o molt fil·loxerats. Vilanova i la Geltrú no n'era cap excepció, donant-se el cas —no infreqüent— que algunes vinyes americanes plantades a Vilanova i Ribes, havien estat les portadores de l'insecte. Nous focus fil·loxèrics aparegueren pel 1892 als termes de Vilanova, Cunit, Olivella i Olèrdola, que foren exterminats amb l'aplicació de sulfur de carboni, si bé a Cunit el propietari es resistí a l'extermini de l'insecte, perquè comportava també el possible extermini de la vinya. L'any 1896 estaven fil·loxerades moltes vinyes dels termes de Vilanova i Sitges, atribuint-se el progrés de la malura a la persistent seca d'aquell any. Teodor Creus i Corominas, el campió de la lluita contra la fil·loxera, fou homenatjat i guardonat amb una placa d'argent el 8 de maig de 1898, però no vol dir això que la viticultura de Vilanova s'hagués salvat; ans al contrari, estava ferida de mort i mai més no tornaria a recobrar el lloc preferent que abans tenia.

10.— LA DECADÈNCIA

El problema dels contractes de conreu i especialment els de "rabassa morta" era un problema permanent des de feia molts anys, però l'aparició de la fil·loxera el va agreujar notablement. La replantació amb vinya americana exigia considerables despeses que coincidint aquestes amb el tancament del mercat francès per als nostres vins i la limitació del mercat d'Amèrica, resultaven poc de conformitat amb la baixa cotització dels vins destinats al consum interior. Els *rabassaires* aspiraven a la millora de les condicions del contracte i els propietaris, queixosos de l'escàs rendiment que obtenien de les seves terres, pretenien el desnonament dels contestataris. Les posicions es radicalitzaren i els rabassaires associats declararen *operades* les terres desnonades i feren córrer la veu que cap conreador pogués arrendar-les, si no volia ésser titllat d'*esquirol* i exposar-se a repressàlies. Durant un temps es va veure tallar ceps, cremar garbes i destruir collites i també com els amos de les terres desallotjaven de les seves terres als

rabassaires associats, protegits pels instituts armats. Es començà a reclamar "La terra per qui la treballa", polititzant-se la crisi amb el recolzament del partit federal.

Però la realitat, a Vilanova, acabà imposant-se. I aquesta realitat no era altra que la decadència inevitable del comerç d'exportació, que tornava de rendibilitat negativa totes aquelles feixes de muntanya que mai no compensarien la seva replantació. La mort de les rabasses pobres no tenia remei i no valia la pena de pensar en la seva resurrecció. Àdhuc, a la terra del pla, es pensà en el canvi de conreus: retorn als cereals i, sobretot, la il·lusió del regadiu, projectant-se la construcció d'un embàs de les aigües del riu de Foix en un lloc apropiat del terme de Castellet.

Una impressionant aventura —que havia durat no menys de tres segles— estava a les acaballes. Vilanova i la Geltrú, enlluernada per una industrialització que semblava consolidar-se, malgrat la crisi de fi de segle, renunciava voluntàriament al seu gran passat agrícola.

L'evocació d'un període important de la història agrícola comarcal no significa un malaltís enyorament ni la pretensió impossible de retornar a un passat, però sí que vol contribuir al coneixement d'una identitat que no volem perdre i que, en la terra, com correspon, està arrelada i ben arrelada.

